

Dr Đorđe MILOVIĆ

Neki podaci o kontroli mjera mletačkih vlasti u Herceg-Novom sredinom XVII vijeka

Prehrana stanovništva i vojske bila je jedna od naglašenih i trajnih preokupacija venecijanske vlasti u Boki. Stoga je, pored drugih mjera i zahvata, mletačka vlast ustanovila i specijalnu službu đusticijera sa zadatkom: da određuju cijene prehrambenim artiklima (a od neprehrambenih samo nekima i najvažnijima za masovnu upotrebu), da kontrolišu sve prodavce i preprodavce da li se pridržavaju propisanih cijena, da prekršitelje kažnjavaju ili pak da učestvuju u njihovom kažnjavanju (u slučajevima kada kažnjavanje vrši sam providur).¹⁾ Na taj način su venecijanske vlasti zahvatale i rješavale jedan dio ovog kompleksnog problema: pitanje utvrđivanja cijena, praćenje kretanja cijena i blagovremeno korigiranje istih na više ili na niže, kontrolu pridržavanja određenih cijena od strane trgovaca i održavanje na potrebnom nivou discipline cijena, po potrebi i represivnim mjerama. Međutim, dok je s te strane, kako se dade zaključiti iz raspoloživih arhivskih dokumenata, uglavnom sve bilo u redu, postojala je trajna opasnost da se dobar dio ovih mjera izigra na jedan drugi način i drugim putem — zakidanjem kupaca na mjeri od strane nesavjesnih trgovaca. Stoga nas ovdje posebno interesuje pitanje: da li su, kada, kako i na koji način venecijanske vlasti vršile kontrolu mjerâ u trgovini (povremeno ili sistematski), da li je bilo slučajeva otkrivanja lažnih mjerâ, kako je u tim slučajevima postupano, da li su krivci kažnjavani i kako — itd. Proučavanjem raspoloživih arhivskih materijala iz mletačke epohe istorije Herceg-Novoga nismo, na žalost, mogli dobiti odgovore na sva ova pitanja, jer nije sačuvano dovoljno dokumenata koji bi nam omogućili da ova pitanja pratimo kroz iole duži period i u svim pravcima koji bi nam mogli pružiti odgovore na sva naprijed postavljena pitanja. Među-

¹⁾ Opširnije o ovome vidjeti u mom radu: »Venecijanska ustanova đusticijera u Herceg-Novom i nosioci ove funkcije u XVIII vijeku«. Godišnjak XX Pomorskog muzeja u Kotoru, Kotor 1972, str. 105-130.

tim, i ono nekoliko sačuvanih dokumenata omogućit će nam da barem završimo u ovaj problem i sagledamo ga makar i ograničeno, upravo onoliko koliko nam ti oskudni podaci dozvoljavaju. Sačuvani dokumenti, naime, odnose se samo na period od 1759. do 1769. godine (obuhvaćajući, dakle, samo vremenski razmak od deset godina), pa i to nepotpuno i samo za nekoliko slučajeva. Ipak i to nam može poslužiti za slijedećih nekoliko konstatacija:

1) Venecijanske vlasti vodile su računa i o suzbijanju zakidanja na mjeri putem neispravnih mjerâ u trgovini.

2) Pregled mjerâ bio je obavezan (ma da nam nije moguće sasvim sigurno zaključiti da li je vršen sistematski i u kojim vremenskim razmacima ili samo povremeno).

3) Kontrolni mjera podložne su bile sve mjere u trgovini: za dužinu, težinu i tekućinu.

4) Pregled i kontrola ispravnosti mjerâ vršeni su u providurovoj kancelariji (što na svoj način opet pokazuje koliko je pažnje ovom problemu poklanjano sa najvišeg mjesta).²⁾

5) Ovi oskudni arhivski podaci koji su se sačuvali, spominju — tretirajući neke pojedinačne slučajeve izvršenih kontrola — slijedeće mjere:

- a) drveni metar;
- b) bakrenu vagu;
- c) polukonatu za ulje;
- d) četvrtkonatu za ulje;
- e) posudu za mjerenje riže.³⁾

6) Međutim, iz ovih primjera nikako se ne bi smjelo zaključiti da su navedene mjere bile i jedine vrste mjerâ koje su kontrolisane. Naprotiv, sigurno znamo da su kontrolni bile podložne i sve ostale mjere u upotrebi u trgovini: za dužinu, težinu i tekućinu.⁴⁾

Arhivski podaci sa kojima raspolažemo odnose se na izvršene kontrole nekih mjera nekim trgovcima sa hercegnovskog područja u mjesecu junu 1759. godine i krajem jula i početkom avgusta 1769. godine, a u mjesecu avgustu 1767. i krajem avgusta 1769. godine izvršen je sveukupni pregled mjera svih trgovaca sa hercegnovskog područja.

Evo i tih konkretnih podataka, koje smatramo interesantnim i prilično informativnim, radi čega ih (ukratko) navodimo.

²⁾ HA (Hercegnovski arhiv): fasc. LXXXVI/PUMA (političko-upravni mletački arhiv); list 2.

³⁾ Nije nam moguće razabrati o kakvoj se posudi tačno radilo, ali smatramo da je to bila posuda koja bi napunjena do vrha običnom rižom označavala jednu određenu težinu, odnosno količinu riže.

⁴⁾ HA: fasc. LXXXVI/PUMA, list 2.

Godine 1759. i to u toku mjeseca juna podnijelo je nekoliko trgovaca svoje mjere vlastima na kontrolu. Tako je 27. juna trgovac Anton Gvera podnio na pregled jednu vagu od bakra⁵⁾ jedan drveni metar, jednu polukonatu za ulje i jednu posudu za mjerenje riže;⁶⁾ dana 30. juna prodavac Zuane Barbeta podnio je na pregled dvije vage od bakra, jedan drveni metar, dvije mjere za rižu,⁷⁾ jednu polukonatu i jednu četvrtkonatu za ulje.⁸⁾ Toga istoga dana i iste vrste mjerâ podnijeli su vlastima na pregled trgovci: Antonio Polpeta, Vrban Perković, Đorđe Tripković, Pero Glogovac, Nikola Raguzo, Đuro Ozrnić, Klemente Ugolini, Mitar Milanović i mnogi drugi.⁹⁾

Godine 1767. (i to tačno 21. avgusta) svi su trgovci morali podnijeti vlastima na pregled sve mjere koje upotrebljavaju u trgovini.¹⁰⁾ Ova okolnost može biti vrlo važna pri ocjeni pitanja o sistematskoj kontroli mjera (i to: svih mjera i svim trgovcima) na ovom području.

Godine 1768, koncem mjeseca jula i početkom avgusta, vlastima su podnijeli na pregled svoje mjere slijedeća lica: trgovac Jovo Milanović, trg. Mitar Pavković, trg. Savo Mirković, trgovac i zlatar Gligo Popović,¹¹⁾ trgovac Domeniko Ugolini, trg. Luka Pavković, trg. Simo Pavković, trg. Đuro Tripković, trg. Nikola Radulović, trg. Stefan Đurović, trg. Jakov Konstantinović, krčmar Antun Polpeta, trgovac Jovo Stankov, trg. Mićo Marić, trg. Joko Tušup, trg. Antun Gvera, trg. Gregorio Lakušić, trg. Nikola Birić, trg. Savo Laketić, trgovac i krčmar Todor Zipančić, trg. Simo Mirojević, trg. Boško Kvekić, trg. Simo Gopčević, trgovac i opančar Gavrilo Kosić, krčmar Petar Glogovac, opančar Tomo Kvekić, opančar Gavrilo Baltić, trgovac Gavrilo Andrić, krčmar Mitar Rašović, trgovac Simo Zupković, krčmar Nikola Pršutović, krčmar Savo Ladić, trgovac Mitar Šimov, krčmar Lazar Pisedon, krčmar Stjepan Slavić, trgovac Gligor Gopčević, krčmar Nasto Milanović, krčmar Marko Matković i krčmar Stefan Galović. Pregled mjera svih ovih spomenutih lica izvršen je u vremenskom razmaku od 29. jula do 4. avgusta spomenute 1768. godine.¹²⁾

⁵⁾ Nije nam moguće utvrditi o kakvoj se vrsti vage radilo.

⁶⁾ HA: fasc. CCI/PUMA, list 11.

⁷⁾ Ne možemo razabrati o kakvim se mjerama za rižu radilo, tj. da li o posudama za odmjeravanje riže, kao kod prethodnog trgovca (što je najvjerojatnije) ili o kakvim drugim mjerama.

⁸⁾ HA: fasc. ista, list 12.

⁹⁾ HA: fasc. ista, list 11-13.

¹⁰⁾ HA: fasc. CCXXXIII/PUMA, list 2-5.

¹¹⁾ Pošto je Gligo Popović bio ujedno i trgovac i zlatar, pored običnih mjera koje se upotrebljavaju u trgovini, podnio je vlastima na pregled i svoje zlatarske mjere (detalji o tim mjerama nam, na žalost, nisu poznati).

¹²⁾ HA: knjiga 86/PUMA, list 2-7.

Gornji podaci interesantni su i zbog toga što ukazuju na broj trgovaca, krčmara i nosilaca nekih zanata na ovom području. Velika je grehota, međutim, što se iz dokumenata ne može razabrati da li su to bili svi trgovci, krčmari i zanatlije koji su dotične godine radili na ovom području ili pak samo jedan dio njih. Što se tiče zanatlija, to posigurno nije bio slučaj,¹³⁾ no što se tiče trgovaca i krčmara mogao je i biti. Kad bi sigurno znali da su ovim podacima obuhvaćeni svi tadašnji trgovci i krčmari ovoga kraja, lako bi bilo zaključiti da se radilo o opšteobaveznom godišnjem pregledu mjera (što je ne samo moguće nego čak i vrlo vjerovatno).

Godine 1769. (i to baš na dan 23. avgusta) izvršen je pregled mjera svih trgovaca sa ovog područja, što iz dokumenata eksplicitno proizlazi.¹⁴⁾

Na koncu nam ostaje — analizirajući neke okolnosti koje proističu iz raspoloživih podataka (iako ih je, na žalost, malo sačuvanih) — da barem postavimo jedno vrlo važno pitanje, ako i nismo u mogućnosti da na njega sa potpunom sigurnošću odgovorimo. Naime, da li bi nam i koliko ovi datumi izvršenih pregleda mjerâ (iz podataka sa kojima raspolažemo) mogli baciti nešto više svijetla na pitanje: da li je i u kojim vremenskim razmacima u ovom vremenskom razdoblju u hercegnovskom kraju vršena kompletna i sistematska kontrola svih mjera i svim trgovcima?

Sačuvani podaci govore u tom pogledu slijedeće:

a) U avgustu 1767. godine *svi* trgovci su morali podnijeti na pregled *sve svoje* mjere koje upotrebljavaju u trgovini. To govori da je spomenutog termina izvršena kompletna kontrola svih mjera i svim trgovcima ovog područja.

b) U avgustu 1769. godine takođe je izvršen pregled mjerâ *svih* trgovaca ovog područja (u ovom pogledu je dokumentat jasan).

c) Krajem jula i početkom avgusta 1768. godine izvršena je kontrola mjera jako velikom broju trgovaca, poimenično navedenih u sačuvanim dokumentima. Prema njihovom broju i veličini područja na kojem su trgovali skoro da bi se moglo vjerovati (iako to dokumentat ne spominje!) da su ovim popisom bili obuhvaćeni svi postojeći trgovci ovog područja.

Ako bi prednja pretpostavka bila tačna, tada bi nam bilo moguće skoro sasvim sigurno zaključiti: da je kontrola mjera vršena kompletno i sistematski svake godine u mjesecu avgustu (u prilog čemu bi govorili sačuvani podaci o takvim kontrolama izvršenim u tri uzastopne godine: 1767, 1768. i 1769).

¹³⁾ Ako su zlatari i opančari morali izlagati pregledu njihove mjere, veliki broj zanatlija drugih vrsta zanata to, po logici stvari, nisu trebali činiti (na primjer: drvodjelci, kovači i sl.).

¹⁴⁾ HA: fasc. CCXXXV/PUMA, list 172-173.

Résumé

QUELQUES DÉTAILS DU CONTRÔLE DES MESURES PAR LES AUTORITÉS VÉNITIENNES À HERCEG-NOVI AU MILIEU DU XVIIIème SIÈCLE

Dr Đorđe MILOVIĆ

L'institution vénitienne de la justice avait la tâche de fixer les prix des denrées alimentaires, de maintenir ces prix et punissait les commerçants/violateurs. Cependant, pour protéger les acheteurs de la frustration sur les mesures de la part des commerçants peu scrupuleux, les autorités vénitiennes effectuaient l'inspection officielle des mesures de longueur, de poids et de capacité, à tous les commerçants de cette région. L'auteur, à la base des documents vénitiens des archives, donne des exemples de tels contrôles et conclut: que les autorités vénitiennes tenaient compte à refouler la frustration sur les mesures par l'abolition des mesures irrégulières dans le commerce; qu'elles effectuaient souvent l'inspection des mesures (selon toute apparence, systématiquement, une fois par an); que ces inspections étaient obligatoires pour tous les commerçants et pour toutes les espèces de mesures de longueur, de poids et de capacité; que ces inspections étaient faites dans le bureau même du providure (par là on peut conclure combien d'attention était portée à un tel contrôle de la part des plus grandes autorités de cette région).